

Ett foto av Hedvigsfors taget 2012.
Foto Per-Erik Johansson

Hedvigsfors – del 2

Uppdrag Granskning famllar i stallmörkret

”Vi ska ge medborgarna verktyg för att kunna ta ställning i olika samhällsfrågor i det demokratiska samhället. En förutsättning för det är att vi har tittarnas förtroende. Detta förtroende förutsätter att vi är noggranna, rättvisa och modiga.”

Av Peter Hillve

Texten ovan är hämtad ur Uppdrag Granskningens riktlinjer. I förra numret av Lantbrukets Affärer berättade vi om mjölkbonden på Hedvigsfors. Vi försökte visa hur en ambitiös människa kan brytas ned och slutligen ge upp, när utomstående gaddar sig samman i sin egen ambition att skapa en idealvärldsordning. Nu berättar vi hur fel det kan bli när viljan att göra avslöjande samhällsprogram hoppar i säng med

lokal revanschism och djurrättsaktivism. Vi ger några exempel, så får du som läsare dra dina egna slutsatser om UG:s noggrannhet och rättvisa.

SCENÖPPNINGEN

Programmet skall, med programledarnas egna ord, handla om ”magra djur och en orimligt smutsig miljö”. Det är målet. Vad behöver UG visa för att nå detta mål? Mot slutet av programmet låter de en av de intervjuade knyta ihop säcken på ett dramaturgiskt raffinerat sätt. Samtidigt som kameran ännu en gång sveper över kor med klövarna i gödsel, låter de en företrädare för näringen säga ”vi har ett kontrollsystem som fungerar i det här landet”. Vi ler i mjugg när vi ser sådant, det vet programmakarna.

VAD VAR DET SOM HÄNDE?

Lantbrukets Affärer, LA, har talat med flera personer som bor och arbetar runt Hedvigsfors. Då blev det tydligt att det som resulterade i UG:s nedslag i byn och slutligen att Anders Svässar tvingades lägga ned sin verksamhet, var ett fåtal personers aktiva motvilja mot

Anders personligen och mot storskalig djurhållning. Dessa individer drev hela processen. De kontaktade UG, de försåg UG med bildmaterial och de hjälpte UG på platsen. Dessförinnan har samma personer en lång historia av anmälningar

”UG:s kommentar har jag inga andra synpunkter på än att de har visat ett brott på TV!”

ADVOKAT PETER ALTHIN

till polisen, hot mot folk på gården och anmälningar till Länsstyrelsen. Men public service-programmet UG tackade för materialet, till synes utan att kolla omständigheterna närmare.

BILDMATERIALET

Om UG ställde några kritiska frågor till sina ”meddelare”, märks det inte i slutprodukten. Vi kan till exempel konstatera att filmmaterialet klippts ihop >>

Kor av rasen Svensk Holstein är ganska kantiga som typ och ser magra ut även när de mår bra. Här syns det tydligt i jämförelse med SRB. Foto Ulf C Nilsson

”Det är tydligt att det finns minst tre personer som systematiskt trakasserat och på andra sätt motarbetat gården och dess personal”

av minst två filmer, tagna vid minst två olika tillfällen. Detta har bekräftats av anställda på gården som kunnat jämföra interiörerna och djurens placering. Om detta nämns ingenting. Båda tillfällena var dessutom ett resultat av olaga intrång.

När vi frågade UG:s redaktör Lars-Göran Svensson varför de inte berättar att filmerna är tagna under olaga intrång, svarar han att ”olaga intrång är något som domstolar skall avgöra och inte journalister” (alltså LA). Men vi på LA vet att minst en av filmerna tagits av två särskilt tillresta djurrättsaktivister med den enda uppgiften att göra intrång och filma. Lars-Göran Svenssons åsikt om vad som är, eller inte är, ett olaga intrång kan inte tolkas på annat sätt än att han menar att domstolen avgör och först därefter får det betecknas som olaga intrång.

OLAGA INTRÅNG

Vi har brett två av landets skickligaste brottmålsadvokater kommentera Svenssons uttalande. Sven Severin svarar att LA:s bedömning är korrekt och att det rör sig om ”ett solklart fall av olaga intrång”. Peter Althin konkluderar: ”UG:s kommentar har jag inga andra synpunkter på än att de har visat ett brott på TV!”

Att djurrättsaktivister har en särskild

agenda och att den agendan kan påverka materialets trovärdighet verkar inte föresväva UG:s redaktion. I deras egna riktlinjer står det: ”Om vi väljer att sända material som tagits fram av utomstående part, exempelvis en intresseorganisation, ska vi i programmet tydligt redogöra för omständigheter och motiv.” Var skedde det?

FLERA FRÅGETECKEN

När UG klipper ur flera filmer, klipper de inte på måfå. Det är inte osannolikt att målet varit just att bevisa ”magra djur och en orimligt smutsig miljö” och att det är denna strävan som väglett arbetet genom hela programmet. Kan vi då tala om en rättvis research?

Det finns fler frågetecken kring både bilder och filmer. I sekvenserna kring de döda kalvarna används åtminstone en bild som inte kommer från gården. Hedvigsfors fick ingen snö under hela vintern 2019–2020, så bilderna med kalvar i snö är inte nya. Detta bekräftas av en av gårdens anställda. När är de då tagna? Var?

Om de inte uppriktigt redovisar sina källor; om de dessutom använder materialet för att nå sitt eget mål: Hur kan vi andra då lita på att det UG påstår är sant? Här lyckas kanske operationen,

men patienten dör. Och när UG filmar gården med drönare, utsätter de ett antal högräktiga kor för direkt livsfara genom att skrämman dem med drönaren. Hade de ingen djurkundig person i teamet? Detta var också ett tydligt lagbrott (TSFS 2017:110)*, uppenbarligen sanktionerat av ledningen.

SANNINGSVITNEN

Att källorna har hög trovärdighet är viktigt när man hanterar människors skuld eller oskuld. Särskilt intressant ter sig här ett par personers inbördes förhållande. Närvarande under en besiktning på Hedvigsfors i januari i år är Lena Scharin, djurskyddsinspektör på länsstyrelsen i Gävleborg. År 2007 förbjöds en dansk familj att färdas med häst och vagn genom Sverige. Då ingrep distriktsveterinär Mats Scharin på djurskyddsinspektör Lena Scharins inrådan. Den danska familjen överklagade och Länsrätten upphävde beslutet på grund av jäv. Handläggaren och den tillkallade veterinären var nämligen gifta med varandra. Efter den incidenten lovade Mats Scharin, enligt ett citat i Arbetarbladet, att de från och med då aldrig skulle ut på samma ärende.

Paret har uppenbarligen trots det löftet agerat gemensamt efter det tillfället. Mats Scharins yrkesutövande har också anmälts till Ansvarsnämnden. Lena Scharin har förorsakat förlorad tvärvillkorsättning på grunder som sedan Jordbruksverket upphävt.

I Hedvigsforsfallet utfärdade Mats Scharin, efter den kontroll som hans hustru handläggaren varit delaktig i, ett

”Att källorna har hög trovärdighet är viktigt när man hanterar människors skuld eller oskuld”

utlåtande med allvarliga anmärkningar på djurens tillstånd och gav order om avlivning av åtta djur på stället.

INSPEKTION FÖRE UTTALANDE

När sedan den pensionerade veterinären Kalle Hammarberg uttalar sig i UG om ”höggproducerande djur” gör han två misstag. De kor som avbildas i det sammanhanget är sinkor, vilket innebär att de inte är höggproducerande. De är i stället färdiga med mjölkningen för denna gång och de ser magrare ut än rasen annars gör. Det borde Hammarberg veta och UG borde dubbelkollat.

Kanske har Hammarberg också, i likhet med sin kollega Stéen vid SLU, glömt att en veterinärs uttalanden om djurs hälsotillstånd bör föregås av inspektion av djuret. Effekten av dessa förbiseenden blev tydlig för oss alla.

BRISTER OCH TVEKSAMHETER

Lantbrukets Affärers undersökning av omständigheterna kring Hedvigsfors gav material som, återgivet med en annan agenda, skulle ge en annan bild av Hedvigsfors. Det är tydligt att det finns minst tre personer som systematiskt trakasserat och på andra sätt motarbetat gården och dess personal. Ingenting av detta får vi reda på i UG. Samma personer har ordnat fram det mesta materialet till programmet. Lika tydligt är att personer i denna krets stått bakom tipset till redaktionen, att de hjälpt UG på platsen och att djurrättsaktivister begått brott vars ”produkt” används av UG.

Det finns också ett flertal andra brister i faktaunderlaget och tveksamheter kring källorna. Ingenting av detta berör UG med en stavelse, om de ens visste. Det är varken noggrant, rättvist eller modigt. ■

** TSFS 2017:110, Transportstyrelsens föreskrifter om obemannade luftfartyg*

När media knackar på dörren – hur gör man?

■ Det som drabbade mjölkbonden Anders Svässar på Hedvigsfors kan drabba de flesta. Ett litet misstag vid fel tillfälle – sedan är det igång. I värsta fall kan det få förödande konsekvenser. Men hur märker du vad som är på gång? Vad gör du?

NEGLIGERA INTE VARNINGSAFAS

En kris kommer sällan utan förvarning. På området kriskommunikation talar vi om en varningsfas. Det är här man har chansen att förebygga eller undvika krisen. Det gäller att vara uppmärksam på dessa varningar.

De flesta människor som får en varning vill inte låtsas om den. Vi tycks tro att allt kommer att bli bättre om vi bara låter tiden gå. Den tron är din värsta fiende. Du måste agera.

ANLITA EXPERTIS

Det gäller att hitta någon som vet hur medierna fungerar. Den kunskapen finns på PR-byråerna. De flesta tar dock ganska mycket betalt och de är måttligt intresserade av uppdrag som inte kan beräknas nå en viss volym och kunskapen om lantbruk är ofta skral. Då finns det privata rådgivare, men de är mycket få.

Inledande råd är oftast gratis och taxametern tickar först vid aktiv insats. Lantbrukets Affärer kan hjälpa dig tillrätta om du hamnar i den situationen, och du är garanterad sekretess i form av källskydd. Ofta kan också din egen intresseorganisation lotsa dig vidare. Var bara tydlig med att du vill ha hjälp med kriskommunikation och mediehantering. Och nöj dig inte med rådet ”svara inte” – det är det sämsta du kan få.

Tänk igenom vilka andra som är berörda och som kan ha intresse av att veta vad som är på gång. De kan också behöva agera och de kan också bli dina bundsförvanter när det brakar loss.

DET BÖRJAR MED ETT TELEFONSAMTAL

Släng inte på luren! Då har du bara visat att du är en skum typ som har något att dölja. Svara tillmötesgående och arbeta enligt nedan:

Ta namn och nummer. Skriv ner det direkt, annars kommer du att glömma det. Fråga vad saken gäller. Vinn tid, be att få återkomma om en halvtimme. Du kan få svaret att ”jag vill bara ställa ett par korta frågor och jag har en deadline...” Det är lögn. Det tillhör spelets regler och det sägs nästan alltid för att få dig att ställa upp oförberedd. Stå på dig. Du har nu en halvtimme att skaffa dig överblick! Nyttja tiden klokt:

- Prata med andra (exempelvis lokala LRF eller en klok kollega)
- Kontakta din kommunikationsrådgivare (för du har väl varit uppmärksam på varningar och agerat?)
- Tänk ut vad du vill ha sagt och vad du inte ska säga
- Underrätta andra som kan vara berörda och som bör veta vad som hänt (kollega, partner)
- Ring tillbaka som du har lovat. Svara kort, sant och relevant på alla frågor. Känner du dig minsta lilla osäker på om du kan svara på en fråga, säg det och be att få återkomma. Ring tillbaka efter att du funderat eller talat med din rådgivare.
- Be att få kolla materialet innan publicering. Du kan inte be dem stryka sådant du sagt, men du kan rätta de värsta faktafele.

LÄR DIG SPELET

Vad vi än tycker har våra medier blivit så specialiserade att det som sker kan liknas vid ett slags spel på tid. Det finns regler, tricks och finter. De senare används mot den som inte kan de förra. Det är därför du bör kontakta någon som kan spelet. ■

Hedvigsfors och banken: **En relation som ruttnade inifrån**

Det är inte bara myndigheternas agerande som i hög grad påverkar lantbrukare som företagare. Även bankerna har stor makt att förvandla grus till guld – eller tvärt om. Det som hände Anders Svässa på Hedvigsfors är ett tydligt exempel på en relation som gled snett.

Av Lennart Wikström

De finansiella turerna kring Hedvigsfors är värda en extra genomlysning. Inte för att de är unika, utan kanske just därför att de inte är så unika och ett gyllene exempel på hur en relation mellan en bank och en kund kan ruttna inifrån.

ATTITYDFÖRÄNDRING

Relationen till banken var vid köpet 2009 mycket god. Men efter två år märkte Anders en attitydförändring.

”Försäkringsansvarig och kreditansvarig från länsförsäkringar kom ut och krävde efter en besiktning att eldragningar i en äldre byggnad som inte användes skulle göras om”, berättar Anders. När Anders menade att det finns

Detta är ett av flera fall där vi kan visa hur bankernas agerande försvårar för lantbruksföretagare, något som på inget sätt bara gäller Lf Bank. Vi fortsätter vår granskning och kommer även att gå djupare in på rekonstruktioner som alternativ till konkurs.

andra försäkringsbolag svarade de enligt Anders att om han skulle vara kund i Lf Bank så ska han också vara försäkrad i Länsförsäkringar.

Till saken hör att det inte är förenligt med bankverksamhet, så kallad oktroj, att villkora lån med koppling till ett särskilt försäkringsbolag. Däremot är det fullt legitimt att kräva att det som belånas är försäkrat. Vad som verkligen sades vid besöket är så här långt efteråt svårt att styrka, men detta är i alla fall den bild som Anders ger.

SVIKET LÅNELÖFTE

När Anders 2014 ville bygga en ny mjölkgrup, en investering som skulle vara återbetald på mindre än 18 månader, vägrade den nya kredithandläggaren på banken att ge kredit till investeringen. Först efter att en tjänsteman från Lf Bank centralt satt sig in i fallet beviljades krediten och mjölkgruppen byggdes.

För att kunna utöka produktionen och ersätta de nedslitna byggnaderna fick Anders lånelöfte från banken för utbyggnad till 400 djurplatser, under förutsättning att han också fick investeringsstöd, något Anders också sökte 2015. Detta drog dock ut på tiden och när stödet väl beviljades tre år senare med bankens lånelöfte som villkor, förnyade banken inte sitt löfte.

AMORTERINGSKRAV

Under 2018 slutamorterade Anders topplän på två miljoner kr och även lånet för att bekosta mjölkgruppen. Då omvandlar banken delar av bottenlånen till nya topplän med krav på fortsatt amortering.

Samma år, 2018, låter Anders göra en

förnyad värdering av gården som hamnar på 25 miljoner kr. I slutet av året får Anders en anmodan från banken att höja amorteringstakten eftersom de anser att gården är för högt belånad.

Under 2019 växer likviditetsproblemen, bland annat på grund av den dåliga skörden 2018 och krav från kommunen på nybyggnad av plansilo och leveransstopp till det lokala mejeriet. I samband med att Anders ska börja leverera all mjölk till Arla åläggs han också att kunna ställa om från hämtning varje dag till varannan dag. Det kräver investering i ny mjölk-tank och ombyggnad av mjölkkrummet. Banken beviljar bara lån till en fjärdedel av den kostnaden.

KOMPLICERAD REKONSTRUKTION

Tankarna på en rekonstruktion för att kunna återställa likviditeten tar form och den inleds i början av februari 2020. På borgenärsmötet i sambandet med att rekonstruktionen inleds och då fordringsägarna ska lägga fram sina krav på bolaget kräver bankens representanter att gården ska säljas, just det som rekonstruktionen ska ge skydd från.

I lagen om företagsrekonstruktion står uttryckligen att även om en fordringsägare före det att rekonstruktionen inleds haft rätt att häva ett avtal ska avtalet ändå fullföljas om företagaren med rekonstruktörens samtycke inom skälig tid begär att det ska fullföljas.

Ändå tvingades Anders att sälja Hedvigsfors under pågående rekonstruktion och till ett pris som sannolikt understiger vad han kunnat få vid en försäljning när rekonstruktionen väl avslutats.

Trots upprepade kontaktförsök har vi inte fått svar på våra frågor från Lf Bank Gävleborg. ■